

KRISTNI SAGA

A kereszténység története

FORDÍTOTTA ÉS A BEVEZETÉST ÍRTA:

VERESS DÁVID

BEVEZETÉS

Az európai térítések történetének talán egyik legkülönlegesebb fejezetét az Izlandon végbement események közt találjuk, amit a sziget földrajzi fekvésének és az országban fennálló sajátos viszonyoknak egyaránt betudhatunk.¹ Az észak-amerikai és eurázsiai kőzetlemezek találkozásán elterülő szigeten néhány nyugalmat kereső ír remete vett szállást először a 8. század legvégén, akiket pár évtized múltán a mai izlandiak felmenőinek első csoportja követett.² A *landnám*nak nevezett honfoglalás kezdetét a hagyomány 874 körülre tette, amely időpont helytállóságát immár régészeti leletek is alátámasztják.³ Ennek megindulásában a Norvégiában ez idő tájt kialakuló királyság intézménye, valamint a velejáró központosított és feudális berendezkedés fenyegetése játszotta feltehetőleg a legnagyobb szerepet, jóllehet a korábbi „viking kirajzások” következtében benépesített észak-atlanti szigetekről és más Skandináv országokból is többen útra keltek egy új és szabad ország reményében. Írországból, amint a kisebb atlanti szigeteken is, a kulturálisan igen nyitott skandinávok a helyi, évszázadok óta keresztény kelta lakossággal keveredtek, s e keveredésből származó vallásukat és világnézetüket továbbvitték magukkal Izland irányába. A honfoglalás korát (*landnámöld*) az első európai népgyűlés, az Alþing

¹ E bevezetés a kereszténység izlandi felvételéről írott, jelenleg megjelenés alatt álló tanulmányunk rövidített változata, amely a saga megértését hivatott segíteni.

² Az *Íslendingabók* első fejezete így ír a találkozásról: „Keresztények éltek itt abban az időben, akiket a nordmannok [Norðmenn] Paparnak neveztek, s akik később elmentek innét, mert nem akartak együtt maradni a pogányokkal; ír könyveket, harangokat és botokat hagytak maguk után. Ezekből tudni lehet, hogy írek voltak.” A remetéről a *Landnámabók* (A honfoglalás könyve), a *Historia Norwegie* (Norvégia története) és Tiszteletreméltó Beda is említést tesz. Az ír származású Karoling szerzetes és földrajztudós, Dicuil, 825 körül írt *Liber de Mensura Orbis Terrae* (A földgolyó felméréséről) című műve szerint, harminc évvel a könyv megírása előtt telepedtek le először remetéik Thulén (vagyis Izlandon) a nyári hónapokban. Forrásainkból nem derül ki, hogy mennyien lehettek.

³ Vésteinsson, O., „Patterns of settlement in Iceland: A study in prehistory.” In: *Saga-book* 25 (1998), 2-4.

(országos törvényhozó és bíraskodó gyűlés) 930-as felállítása zárta le, mikorra a sziget művelhető földterületeinek legnagyobb része birtokba került.

Az országban közös törvényen alapuló, király, végrehajtói hatalom és állandó hadsereg nélkül működő pogány népuralom (*þjóðveldið*) alakult ki a norvég szabadparaszti társadalom mintájára, amelyben központi szerepet töltöttek be a nemzetségek törzsfői és a papi-politikai funkciókat ellátó goðik.⁴ Az égtájaknak megfelelően négy részre osztott sziget minden negyedében három szabad ég alatt tartott helyi gyűlés (*þing*) állt fenn, élükön három-három goðival.⁵ E gyűlések alkalmával találkoztak és vitatták meg peres ügyeiket az izlandiak, melyekben két úton juthattak döntésre: vagy úgy, hogy a hosszú és nehézkes jogi előírások szigorú betartását követően valamely több fős bíróság jogosnak ítélte az adott jogsérelmet; vagy pedig választott döntőbíró által, aki egymaga próbált egyezséget köttetni a két fél között. Az enyhébb kihágásokat jóvátétel-fizetési kötelezettséggel büntették, a legtöbb esetben azonban száműzéshez folyamodtak, amelynek két fajtája volt: a teljes (*skóggangr*) és a részleges (*fförbaugr*). A teljes száműzés nem sokban tért el a halálbüntetéstől, hiszen ha valakit véglegesen kiközösítettek, úgy annak étel és szállás reménye nélkül kellett külföldre menekülnie, miközben bárki szabadon megölhette. A részleges száműzés jószágvesztéssel és hároméves elűzetéssel járt, az ideiglenes lakhatás és utazás joga azonban megillette az elítéltet.⁶ Végrehajtói hatalom hiányában a sértett félre – beleértve annak egész családját és támogatóit – hárult az ítéletek be- és végrehajtása. Fizetett tisztségek tekintetében mindössze egyet találunk az országban a püspökségek előtt: a törvénymondóét (*lögsögumaðr*), aki hároméves ciklusa alatt minden évben kikiáltotta törvények egyharmadát – a június utolsó két hetében tartott Öxará folyó menti Alþingon –, a Törvénykövön (*Lögberg*) állva.

A kereszténység izlandi felvételére (*kristnitaka*) páratlan módon, lényegében vérmentesen került sor egy 999-ben vagy – a bevett datálás szerint – 1000-ben

⁴ Az ország leghatalmasabbjai. Gyakran, de nem feltétlenül törzsfők, akik katonai, gazdasági, jogi és vallási kérdésekben megkerülhetetlen szerepet töltöttek be. A név a leginkább többes számban álló és semleges esetben használt goð, isten szóból ered. A goðikat (plur. goðar) nem választották, a cím leginkább öröklődött, ugyanakkor megosztható, áruba bocsátható, sőt ideiglenesen kölcsönadható is volt. A szabadparasztok mindegyikének kötelező volt valamely goði követőjének, gyűlésbelijének (*þingmaðr*) lennie, bár elméletileg maguk dönthettek arról, hogy ki alá kívántak tartozni. A goðik hatalma a meghatározatlan méretű *goðorðra* terjedt ki, amelynek erejét a követők száma és befolyása adta.

⁵ A legnépesebb északi negyedben később négy gyűléshelyet jelöltek ki, így az eredetileg 36 főben meghatározott goðik száma 39-re, majd egy 965-ös reform következtében 48-ra nőtt, amely az Alþingbeli törvénykezés egyenlőtlen képviselését volt hivatott megszüntetni. Az utolsó hat goði nem bírt saját *goðorð*-dal, csupán a jogszabályozó bírói testületben vett részt.

⁶ *Laws of early Iceland: Grágás, the Codex Regius of Grágás, with material from other manuscripts.* Ford. Andrew D. – Peter F. – Richard P. Winnipeg 1980, 7–8.

tartott országos gyűlésen hozott döntés következtében.⁷ A középkorban kialakult hagyomány szerint az új vallás békés elfogadása az ország sajtóságos vonásainak: a monarchia hiányának, a közmegegyezéses uralomnak és a viszályok döntőbíráskodás útján való megoldásának volt köszönhető.⁸ E történetírói hagyomány a 11. századot háborítatlan időszaknak tekintette, amelynek csúcspontján az 1097-es év állt: ekkor került bevezetésre az egyházi tized – elsőként az északi országok sorában. Számos korai forrásunk osztja a fenti nézetet, bár feltehetőleg az egyházszervezetet kialakító római irányzat védelme érdekében sok mindent homályban hagytak vagy számukra előnyösebb módon mutattak be. A *kristnitaka* az óészaki irodalom egyik kedvelt témája volt, s már az első ránk maradt izlandi történeti munka, a Tanult Ari Þorgilsson 1122–1133 között írt *Íslendingabókja* (*Az izlandiak könyve*) is középpontjába helyezte, amely leírást a későbbi szerzők és szerkesztők eltérő mértékben ugyan, de mind felhasználtak a maguk elbeszéléseihez. Ezek közül a legfontosabbak Oddr Snorrason bencés szerzetes *Óláfs saga Tryggvasonarja* (*Óláfr Tryggvason sagája*), Snorri Sturluson *Heimskringlájának* (*Földkerekség*) egyes részletei, a sagairodalom csúcsaként számon tartott *Njáls saga* (*A fölperzselt tanya története*), a kereszténység felvételének legbőbeszédűbb kútfeje, az *Óláfs saga Tryggvasonar en mesta* (*Óláfr Tryggvason legnagyobb sagája*) és a most közreadott *Kristni saga*. Forrásaink közül egyedül ez utóbbi műben képzik az elbeszélés vezérfonalát az Izlandra vezetett térítések, ilyenként pedig a Tiszteletreméltó Beda *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*ának (*Az angol nép egyháztörténete*) rokona, s azon ritka középkori műfajba tartozik, amelyet joggal lehet térítéstörténetnek nevezni.⁹

A kontinentális skandináv országokban a vallásváltás „felülről–lefelé”, királyi támogatással és igen gyakran tűzzel-vassal ment végbe. Az izlandi missziók ideológiai-teológiai háttere nagyjából megegyezett más északi térítésekével, s az országot jelentős részben közös nyelv és kultúra fűzte Norvégiához, az óhazához fűződő

⁷ Az általunk használt időszámítás szerint a kereszténységet törvénybevevő gyűlésnek 999 júniusában kellett összeülnie, amint arra Ólafia Einarsdóttir rámutatott. A Tanult Ari ugyanazon nyárra helyezi a *kristnitakát*, mint Óláfr Tryggvason norvég király elestét, amit pedig 1000. szeptember 9-re datál. A korban bevettnek számított az év kezdetét szeptember 1-jével kezdeni, s valószínűleg Ari is ezt a naptárt követte, így a király halála ennek megfelelően 1000-ben, míg a perdöntő Alþing 999-ben történt. Einarsdóttir, O., *Studier i kronologiske metode i tidlig islandsk historieskrivning*. (Bibliotheca Historica Lundensis 13) København 1964, 74–80; 107–126.

⁸ Jochens, J., „Late and Peaceful: Iceland’s conversion through arbitration in 1000.” In: *Speculum* 74 (1999), 652.

⁹ Grønlie, S., *Íslendingabók. Kristni Saga*. London 2006, vii–viii és további hivatkozások a lap alján. A *Kristni saga* változó megítéléséről és forrásairól ld. Duke, S., „Kristni saga and its sources: Some revaluations.” In: *Saga-Book* 25 (2001), 345–450 és Grønlie, S., „Kristni saga and medieval conversion history.” In: *Gripla* 15 (2005), 135–58.

kapcsolatuk azonban mindvégig felemás maradt. A térítő királyként fellépő Óláfr Tryggvason személyében egy országuk függetlenségét fenyegető idegen tényezőt és kérlelhetetlen nagyhatalmat láttak, akinek támogatására a keresztények mégis számítottak. Egy esetleges norvég invázió rémképe történelmileg aligha lehetett megalapozott – bár valószínűleg valós veszélyként tekintettek rá –, hiszen a királyt saját országának belső zúgolódásai és közvetlen szomszédjai égetőbb problémákkal állították szembe, olyannyira, hogy néhány héttel a kereszténységet törvénybevevő Alþing után nyoma veszett a svoldi csatában. Akárhogy is legyen, a három ismert izlandi térítőútból kettő mögött Óláfr király állt.

A Tanult Ari az első két térítőt, – akik politikai indítékok nélkül érkeztek és talán keleti keresztény tanokat hirdettek, – meg sem említi.¹⁰ Az izlandi vikingből lett misszionárius és szász utazópüspök alkotta páros 981–986 között többeket megkeresztelt, majd jó néhány összetűzést követően száműzetésbe vonulva elhagyta az országot. A legkevesebb sikert elért második térítő, Stefnir Þorgilsson, egy kelta keresztény honfoglaló leszármazottja volt.¹¹ 996–997 közti erőszakos működésének következtében olyan törvény született az Alþingen, amely a törzsi társadalom alapjait rázta meg, ugyanis családtagokat kötelezett arra, hogy saját rokoniakat fogják perbe kereszténységük miatt. Stefnir száműzetése után Óláfr király egy féktelen természetű bajnokát, a fríz vagy szász Þangbrandr papot küldte Izlandra, akinek széleskörű tevékenységéről az ország számos helyneve tanúskodik. A kereszténység felvételében kulcsszerepet játszó törzsfők megtérítését a *Kristni sagát* is magában foglaló történetírói hagyomány majd' mind Þangbrandrnak tulajdonította.

A perdöntő országos gyűlés idejére a keresztények támogatói már számottevő csoportot alkottak, mindazonáltal egész biztosan kisebbségben voltak a pogányokkal szemben. Az elfogulatlan goðik és törzsfők figyelmét ellenben nem kerülték el az Európában történő változások, és belátták, hogy megmaradásuk érdekében együtt kell haladniuk a korrallal. Felismerték, hogy megállapodás hiányában a polgárháború elkerülhetetlen lesz a fennálló törvényi, politikai és hatalmi felépítmény romba dőlésével együtt; s miután világossá vált, hogy a törvény megbontása egyet jelent az ország biztos pusztulásával, egy választott döntőbírókat kértek fel az ügyben való határozathozatalra. A döntőbíró általi megállapodás nagy múltra visszatekintő

¹⁰ A lehetséges keleti vonatkozásokért ld. Gíslason, J. „Acceptance of christianity in Iceland in the year 1000 (999).” In: Ahlbäck, T. (Ed.), *Old Norse and Finnish religions and cultic place-names*. Åbo 1990, 232–233.

¹¹ A kelta felmenőjű emberek többsége rabszolgaként került ugyan Izlandra, de önálló telepések is akadtak közöttük, akik a honfoglalás első hullámától az évezredfordulóig megmaradtak keresztény hitükön. Ennek ellenére a *Landnámabók* több változata is úgy beszél az országról, mint ami *alheiðið*, vagyis teljesen pogány volt az időszakban. A kelta kereszténység Izland krisztianizációjában betöltött szerepének elhallgatása mögött ismételtelen a római irányzat egyedüliségét bizonyítani igyekvő törekvéseket sejtethetjük.

és jól működő intézmény volt ugyan a szigeten, a szóban forgó viszály azonban példátlan horderejűnek számított. Az egység megőrzése érdekében a döntőbíróként szolgáló törvénymondó, Þorgeirr Þorkelsson úgy határozott, hogy elejét veszi a belviszályoknak, és keresztény országgá teszi Izlandot. A kötelező, formális kereszttség mellett fenntartották a pogány áldozatok titkos bemutatásának lehetőségét mintegy harminc éven át, külön kitételben rögzítették az ennek részét képző lóhús fogyasztást (*hrossakjötsát*), és a népességszabályozás eszközeként szolgáló *barnaútburð*, a nem kívánt gyermekek kitétele is megengedett maradt.

E gyűléstől az első honi püspök, Ísleifr Gizurarson, 1056-os felszenteléséig tartó időszakban idegen utazópüspökök járták az országot, akik keresztvíz alá hajtották az izlandiakat és megismertették a legalapvetőbb hitbeli és egyházi követelményeket. Eközben a legtehetősebb goðik és törzsfők Európa káptalani iskoláiba, majd később egyetemre küldték fiaikat tanulni.¹² Nagyrészt ezáltal vált lehetővé, hogy az írásbeliség Észak-európában Izlandon jelenhessen meg és terjedhessen el először. Ísleifr püspök hivatalba lépését követően megindult a sajtóságosan nemzeti karaktert öltő egyház-, állam- és iskolaszervezetek kiépülésének lassú folyamata. 1100 környékén a latin mellett megjelentek az első anyanyelvű írások, megalapult a skálholtli püspökség iskolája, a nagyobb birtokokon (pl. Oddi vagy Haukadalr) pedig papneveldek működtek. 1106-ban az északi országrész püspöki székhelyén, Hólarban is iskola nyílt. Az írástudók számának növekedésével fokozódott a könyvek és megőrzésre méltónak ítélt történetek, események írásba foglalása utáni igény, és egy 14. századig tartó kulturális felvirágzás vette kezdetét a szigeten.

A *Krsitni saga* mindössze egyetlen középkori kéziratgyűjteményben, az 1306–1310 között született *Hauksbók*ban (AM 371 4to) maradt fenn, itt is töredékesen. A Haukr Erlendson (megh. 1334) kézírásával készült szöveg közvetlenül a *Landnámabók*ot követi. Mivel a mű elejét és végét őrző pergamenekből könyvborító lett, Jón Erlendsson Villingaholtban, készült 17. század közepéről való másolatával (AM 105 fol.) pótolták helyüket. A mű kéziratát 1973 óta a reykvíki Árni Magnússon Intézet őrzi. Nyomtatásban először 1688-ban jelent meg a saga Skálholtban, első latin nyelvű fordítása pedig 1773-ban készült el Koppenhágában (akkori nevén Hafniában). Fordításunk Guðni Jónsson 1953-as óizlandi nyelvű kiadását vette alapul.¹³ A lábjegyzetek elkészítésekor nagymértékben támaszkodtunk Siân Grønlie 2006-ban megjelent kitűnő fordítására, és csupán a legfontosabb tudnivalók közlésére szorítkoztunk.

A mű szerzőjét és keletkezési korát illetően teljes az egyet nem értés a kutatók körében. Leggyakrabban Sturla Þórðarsonnak (1214–1284) tulajdonították a történetet,

¹² A 12. század végén alapuló egyetemeknek – Párizs, Bologna, Orléans, Montpellier, Oxford, Cambridge – először az izlandiak, norvégok és dánok, majd a 13. sz. második felétől a svédek és finnek is hallgatói voltak.

¹³ Guðni, J., *Íslendinga sögur*, vol. 1, *Landssaga og Landnám*. Akureyri 1953.

a legutóbbi kiadások és tanulmányok azonban ismeretlen szerző műveként beszélnek róla. Jón Jóhannesson – általunk valószínűleg tartott, bár részeiben kritizált – meglátása szerint az 1250–1284 közé datált *Kristni saga* sosem alkotott különálló történetet. Eredendően az említett Sturla szerkeszthette egybe különböző forrásokból, hogy mintegy hidat képezzen a *Landnámabók* és az *Izlandiak sagái* (*Íslendingasögur*) között, s ezzel egy olyan összefüggő történetláncolatot hozott létre, amely a honfoglalástól egészen az összeállító koráig felölelte az izlandi történelmet.¹⁴

MEGJEGYZÉS A FORDÍTÁSRÓL, HELYESÍRÁSRÓL ÉS KIEJTÉSRŐL

A fordítás során megőriztük a szabályos óészaki írásjeleket és a nevek szokásos alanyesetragját, mindössze a versfordítások alkalmával tekintettünk el ez utóbbiak használatától. Egyes szavak, illetve kifejezések indokolt esetében [szögletes zárójelben] tüntettük fel az eredeti alakokat vagy azok magyar megfelelőjét, s az értelmezést segítő betoldások esetében szintén ezt a gyakorlatot követtük. A genealógiák és felsorolások nagy részét – az olvasás megkönnyítése végett – kurzívval szedett lábjegyzetekbe helyeztük. E szakaszok a korabeli olvasók számára a legkevésbé sem jelentettek érdektelen, száraz olvasmányt, hiszen a bennük szereplő emberek más történetekben is előfordulnak, a sagairodalom összefüggő szövetének részét képezik, akiknek viszonyrendszere segítette az események idő- és térbeli elhelyezését.

A „þ” (þorn) a rúnaábécéből került át a ma is használt izlandi betűkészletbe, amelyet *þursnak* (óriás) is neveztek és eredetileg mágikus, szerelmi örületet hozó rúna volt.¹⁵ A „þ” egy zöngétlen, dentális réshang, kiejtése akár a *th*-é az angol *thingben*. A „ð” (eð) egy zöngés, alveoláris vagy dentális réshang, mint a *th* az angol *breatheben*. Az óészaki „ǫ” és „ø” a 13. században egybeolvadt az „ö” magánhangzóban, kiejtése megfelel a magyar ö-nek. Az „æ” és „œ” közötti különbség szintén elveszett, s az előbbi maradt használatban, amelyet nagyjából az *áj* hanggal lehet visszaadni. Az ékezetek hosszúságot jelölnek, akár a magyarban, az óészaki „á” kiejtése *au*-hoz hasonló. Az „y” és „ý” rövid és hosszú *i*-ként olvasandó.

¹⁴ Ez a mű kezdeti hirtelen felütésre és a tárgyhoz kevésbé szorosan kötődő utolsó fejezetekre is magyarázatot adna. Jóhannesson, J., *Gerðir Landnámabókar*. Reykjavík 1941, 16–19; 69–72; 224–225.

¹⁵ Cleasby, R. – Vigfusson, G., *An Icelandic-English Dictionary*. Oxford 1875, 729.

KRISTNI SAGA *A kereszténység története*

1.

ÞORVALDR UTAZÁS AIRÓL ÉS FRIÐREKR PÜSPÖKRŐL

Most pedig, [annak története,] hogy a kereszténység miként jött Izlandra, Koðrán-fia Þorvaldrrel, az erős Atli unokaöccsével veszi kezdetét.¹⁶ Koðrán a vatnsdali Giljában lakott és kitűnő ember volt. A fia, Þorvaldr, eleinte külföldre járt fosztogatni, de szerzett zsákmányát – amire nem volt szüksége a saját költségei fedezésére –, a harcban fogságba esett emberek kiváltására fordította. Ilyetén dolgai miatt nagy hírnek örvendett, és sokan szerették. Messze bejárta a déli országokat is. Szászország déli részén összetalálkozott egy Friðrekr nevű püspökkel, akitől felvette a keresztiséget az igaz hittel együtt, és vele maradt egy ideig. Később megkérte a püspököt, tartson vele Izlandra, hogy megkeresztelhesse ott apját, anyját és azon rokonait, akik hajlandók a tanácsát követni. A püspök erre a szavát adta.

Azon a nyáron érkezett Friðrekr püspök és Þorvaldr Izlandra, mikor a szigetet százhetven éve lakták.¹⁷ Azt beszélik, hogy mialatt az északi országrészt járták, Þorvaldr prédikált, mert a püspök még nem értette az északi nyelvet [*norrænt*]. Þorvaldr bátran hirdette Isten igéjét, de a legtöbben nem sokat ügyeltek a szavára. Keresztény Önundr, aki a reykjardali Þorgils Grenjaðarson fia volt, felvette a hitet, ahogy Zsákhátú Ormr fia, az Öreg Hlenni és Spak-Böðvar-fia Þorvarðr is a hjaltadalri Ássban; Valgerðr-fia Eyjólfur pedig megjelöltette magát a kereszttel [*lét primsignast*].¹⁸

¹⁶ Koðrán és Atli az Álba való Bárðr-fia Sas Eilifr fiai voltak. Bárðr apja Róka Ketill volt, az ő apja meg az Öreg Skíði.

¹⁷ A Landnámabók Sturlubókban és Hauksbókban megőrzött változata a honfoglalás időpontját 874-re teszi.

Ekkor Hold Þorkell volt a törvénymondó, az ország legnagyobb törzsfői pedig ezek voltak: Valgerðr-fia Eyjólfur és Víga-Glúmr északon, Asszonyorrú Arnórr, Spak-Böðvar-fia Þorvarðr, Starri és fivérei Guðdalirban, Vakarózó Þorkell Vatsdalban. Nyugaton Ari Másson, Knöttr-fia Ásgeirr, Szürke Eyjólfur, a Bölcs Gestr, Borsó Óláfr, Víga-Styrr; Snorri goði tizennyolc éves volt és átvette a helgafelli tanyát; és ott volt még Egill-fia Þorsteinn is. Délen Vörös Illugi, Hold Þorkell és Þoroddr goði, Fehér Gizurr, Elliða-Grím-fia Ásgrímur, Skeggi-fia Hjalti, hofnál Valgarðr, Úlf-fia Runólfr, valamint Örnólfr fiai Skógarban. Keleten Þórðr Freysgoði, Síðu-Hallr, Ásbjörn-fia Helgi, Víga-Bjarni és Geitir.

¹⁸ A latin *prima signatio* egy keresztiséget megelőző vagy akár helyettesítő rítust takar. Ennek során a pap – ördögűzés gyanánt – rálehelte a „katekéta” arcára, majd ujjával a kereszt jelét rajzolta annak homlokára. Az ily módon megjelöltek szabadon érintkeztek a keresztényekkel.

2.

PORVALDR TÉRÍTÉSEIRŐL

A püspök és Þorvaldr tizenhárom emberrel együtt Giljában töltötte az első telet Koðránnál. Þorvald megkérte az apját, hogy keresztelkedjen meg, ő azonban nem kapkodta el a választ. Giljában állt egy szikla, aminél rokonaival áldoztak korábban, és azt állították, hogy a védőszellemük [*ármaðr*] él benne.¹⁹ Koðrán azt felelte végül, hogy mindaddig nem érintheti keresztvíz, amíg meg nem tudja, ki az erősebb: a püspök vagy a sziklában élő szellem. Ekkor a püspök a sziklához ment, s addig kántált felette, míg az ketté nem hasadt. Koðrán erre belátta, hogy a szellemnek kellett vesztenie, és egész háza népével megkeresztelkedett, a fiát, Ormr-t kivéve, aki nem akarta elfogadni a hitet.²⁰

A püspökök a Viðidalr-beli Lækjamótnál építették fel a házukat, és itt éltek a következő négy évben. Széltében-hosszában beutazták Izlandot az ígét hirdetve. Egyszer Vatnsdalrban voltak egy Giljában tartott őszi lakomán, ahol Vakarózó Þorkell és még sok más ember jelen volt. Egyszer csak feltűnt két berszerker, mindkettejüket Haukrnak [súlyom] hívták. Erőszakoskodtak az emberekkel, vijjogtak körülöttük, és tűzön jártak.²¹ Az emberek arra kérték a püspököt, hogy pusztítsa el őket [*fyrirkoma þeim*]. Ekkor a püspök megszentelte a tüzet, még mielőtt [újra] ráléphetek volna, azok meg súlyosan megégtek. Erre az emberek fogták magukat, megtámadták és megölték a két berszerkert, majd felvitték őket a szakadék feletti hegyre. Azóta is Haukr-szakadéknak nevezik azt a helyet. Ezt látva Vakarózó Þorkell megjelöltette magát a kereszttel, és sokan megkeresztelkedtek a jelenlévők közül.

Þorvaldrék nyugatra mentek innen, hogy ott is terjesszék a hitet. Az Alþing idején Hvammrba értek, Kancahomlokú Þórarinn otthonába, aki ekkor a gyűlésben volt, de felesége, Friðgerðr, és fia, Skeggi, otthon maradtak. Mialatt Þorvaldr

¹⁹ Az *ármaðr* szó elsődleges jelentése: intező vagy inas, a helynevek és népmesék alapján azonban a hegyekben, szikláknak vagy kövekben élő földszellemeket [*landvættir*] is illethették e névvel. A tündérhit Izlandon mindmáig igen meghatározó.

²⁰ *Ehelyett délre ment Borgarfjörðrbe és földet vett magának Hvanneyrnrél. Þórvört, Özurr és Bera leányát vette feleségül – annak a Berának, aki Egill Skalla-Grímsson leánya volt. Született egy lányuk, Yngvild, aki Illuga-fia Hermund felesége lett. Ormr később elvette Geirlaugot, a djúlpadali Steinmóðr leányát. Tőle egy Bera nevű lánya született, aki Þorsteinn-fia Skúlival házasodott össze.*

²¹ A berszerkerek rendkívüli erejű, örült önkívületben küzdő északi harcosok voltak. Nevük jelentését Snorri és Tacitus *félmeztelen, csupasz mellűnek*, míg egy másik megközelítés *medvebundásnak* gondolja. Általában Óðinn istennel hozták őket összefüggésbe. Gyakori alakjai az *izlandiak sagáinak*, ahol a *királyságakkal szemben inkább szociopáták, mintsem rettentő harcosok képét mutatják*. A térítésről szóló történetekben a pogányság megtettesítőiként jelennek meg. A fenti epizódot feltehetőleg a 8. fejezetben olvasható jelenet ihlette, amelyben Þangbrandr küzd meg egy norvég berszerkerrel.

prédikált, Friðgerðr a templomban [*í hofinu*] áldozott, és mindenki hallotta mindkettejük szavát, a fiú meg csak nevetett az egészen. Þorvaldr a következő verset mondta ekkor:

Fórk með dóm enn dýra.
Drengr hlýddi mér engi.
Gátum háð at hreyti
hlautteins, goða sveini.
En við enga svinnu
aldin rýgr við skaldi,
þá kreppi goð gyðju,
gall of heiðnum stalla.

Elhoztam a drága hírt,
nem törődtek vélem.
Ócsárolt az istenek csatlósa,
a véres ággal fröcskölő.
És zagyván visongott
a vén boszorkány,
bár sújtaná az Isten
a pogány oltárnál.²²

Amennyire tudni lehet, senki sem tért meg szavukra a nyugati negyedben, de északon sokan felhagytak az áldozatokkal, és összetörték bálványaikat, mások meg megtagadták a templomadó fizetését.²³

3.

SPAK-BÖÐVAR-FIA ÞORVARÐR TEMPLOMÁRÓL

Spak-Böðvar-fia Þorvarðr építtetett egy templomot az ássi tanyájára, ami igen ellenére volt a pogányoknak.

Volt egy Klaufi nevű törzsfő, akinek az apja a Barðba való Þorvaldr Refsson volt. Ez olyan haragra gyűlt Þorvarðr ellen a templom miatt, hogy felkereste Arngeirrt, Þorvarðr testvérét, és meghagyta neki, hogy válasszon: vagy felégeti a templomot, vagy megöli a papot, akit a püspök küldött oda.

Arngeirr ezt felelte: „Egyetlen barátomnak se hagynám, hogy bántsa a papot, hiszen a bátyám könyörtelenül megtorolt már kisebb sérelmeket is. De azt hiszem, van egy jó ötletem arra, hogyan lehetne felgyújtani a templomot, bár nem akarom, hogy közöm legyen a dologhoz.”

Valamivel később Klaufi elment tizedmagával felgyújtani a templomot az egyik éjjelen. A templomkertbe lépve viszont úgy tűnt nekik, mintha az ablakokon tűz csapna ki, ezért elmentek onnét, mivel biztosra vették, hogy a templom egész belseje lángokban áll. Mikor fülébe jutott, hogy mégsem égett le a templom, visszatért egy másik éjjel Arngeirrel, hogy felgyújtsák. Betörték a templomba, és száraz nyírfával

²² Az áldozatok során a *hofok* környékét, az istenek szobrait és a gyülekezetet vérbemártott ágakkal hintették meg. A *goði* szó nőnemű alakja a *gyðja*, amely papnőt és istennőt egyaránt jelenthet.

²³ Olaf Olsen szerint a pogány templomadó gondolatát a későbbi egyházi tized mintájára alakították ki. Olsen, O., *Hørg, hov og kirke: historiske og arkaeologiske vikingetidsstudier*. København 1966, 43–8.

próbáltak meg tüzet csiholni. Sehogy sem akart lángra kapni a tűz, ezért lefeküdt a küszöb elé, és onnan próbálta meg fújva feléleszteni. Erre egy nyílvesző repült el a feje mellett, és mellé fúródott be a padlóba, majd egy másik is követte, ami átluggatta az ingét. Látva ezt, felugrott fektéből, és a harmadikat már nem várta meg. Ekkor hazament Arngeirr.

Tizenhat évvel azelőtt épült ez a templom, hogy a kereszténységet törvénybe vették Izlandon, és még akkor is állt, amikor Bótólfr volt a hóлари püspök, méghozzá úgy, hogy egyszer sem kellett javítani a tőzeget rajta.²⁴

4.

ÞORVALDRÉK ELUTAZNAK AZ ORSZÁGBÓL

Friðrekr püspök és Þorvaldr elmentek a gyűlésbe, és a püspök megkérte Þorvaldrt, hogy hirdesse a hitet a Törvénykőnél egybegyűlt embereknek, úgy, hogy mellette állna, de Þorvaldr beszélne. Az eyjafjörðri Svalbarðba való Heðinn, aki jó-születésű ember [*göfugr maðr*] volt, sok gonosz szóval felelt neki.²⁵ Majd meghagyták a költőknek, hogy rágalmazzák meg [*níða*] Þorvaldrt és a püspököt. Erre azok ezt költötték:

Hefr börn borit
byskup nú,
þeira `s allra
Þorvaldr faðir.

A püspök terhe volt
kilenc gyerek,
mindahánynak
Þorvald az apja.

Két embert ölt meg Þorvaldr e gyalázat miatt. A püspök megkérdezte, miért ölte meg őket.

„Amiért azt mondták, hogy kettőnknek kilenc gyereke van.”

„Hazudtak rólunk” – válaszolta a püspök –, „de akár félre is érthetted a sértésüket, hisz gyermekeidet a hátamon is hordhattam volna.”

Mikor Þorvaldrék a hegranesi gyűlésbe tartottak, a pogányok elébük mentek, és kövekkel kezdték dobálni őket, így nem tudtak tovább jutni. Ezután pogány törvények szerint száműzték őket.

A nyáron, az Alþing után a törzsfők egybegyűjtöttek egy sereget, és kétszáz emberrel kilovagoltak, hogy a püspökre gyűjtsák a házat. Mielőtt fellovagoltak volna

²⁴ A *Þorvalds þáttir vídförla* [Világlátott Þorvaldr története] és az izlandi évkönyvek szintén 984-re teszik a templom felépültét. Az eddig lezajlott régészeti feltárások alapján három templom állt itt a kora 11. és késő 13. században, korábbi épületnek azonban nem találtak nyomát. Bótólfr norvég ágostonrendi szerzetesből lett Hólar püspöke 1238–1246 között.

²⁵ *Heðinn apja Þorbjörn Skagason volt. Ragnheiðr volt a felesége, aki Valgerðr-fia Eyjólfur unokahúga és nevelt lánya volt.*

a lækjámóti tanyához, megálltak a lovaikat legeltetni. Mikor újra nyeregbeszálltak volna, madarak röptek feléjük. A lovak erre megrémültek, és levették hátukról a lovasokat. Volt, akiknek keze-lába tört, voltak, akik saját fegyvereikkel sebesítették meg magukat, s olyanok is, akiknek lovai szaladtak el; ezzel aztán hazamentek.

A püspökek semmit sem tudtak e fegyveres gyülekezetről az eset utánig. Ekkor harmadik éve éltek Lækjámótban, és még egy évig maradtak ott, mielőtt külföldre távoztak volna. Norvégiába érve kikötöttek az egyik öbölben. Az Izlandról jött Heðinn szintén ennél az öbölnél szállt partra, ahonnan egyenesen az erdőbe ment fát vágni. Mikor ezt Þorvaldr megtudta, utánament az egyik szolgájával, és végeztek vele. Ahogy a püspök tudomására jutott a dolog, azt mondta, többé nem lehetnek társai egymásnak, mert Þorvaldr bosszúszomjas maradt. Ezzel a püspök délnek ment Szászországba, ott lehelte ki a lelkét, és valódi szent volt. Þorvaldr pedig eleinte kereskedő utakra járt.

5.

ÞANGBRANDRRÓL, A PAPRÓL

Haraldr Gormsson király uralkodásának napjaiban Albertus püspök Brimumból [Bréma] a jütlandi Árössba ment, és ott állíttatta fel a székét.²⁶ A káplánját Þangbrandrnak hívták, aki a brimumi Vilbaldus gróf fia volt. Mikor Þangbrandr egészen felnövekedett, Hugbertus, Kantaraborg [Canterbury] püspöke meghívta testvérét, Albertust, hogy látogassa meg.²⁷ A lakomán Hugbertus ajándékokkal halmozta el Albertust és társait.

Þangbrandrhoz ezzel fordult: „Lovagokhoz méltó erényekkel bírsz, hát adok neked egy pajzsot, melyre egy kereszt és a mi Urunk képe van festve; ez mutatja majd tudományodat.”

Valamivel később Þangbrandr összetalálkozott Óláfr Tryggvasonnal Vindlandban [Wendland]. Óláfr megkérdezte tőle:

„Ki az a megkínzott ember a keresztben, akit ti keresztények imádtok?”

„A mi Urunk, Jézus Krisztus” – válaszolta Þangbrandr.

²⁶ A Kékfogúként [*blátönn*] elhíresült Haraldr Gormsson (megh. 986/7) egész Dánia és Norvégia meghódításával és a dánok megtérítésével büszkélkedik a jellingi rúnakövön. Albertus püspök alatt feltehetőleg a brémai Adaldag érseket kell érteni, aki három püspöki széket állíttatott fel Jütlandon 948-ban (Schleswig, Ribe, Aarhus). Nem maradt fenn feljegyzés arról, hogy az ezek élére kinevezett püspökök valaha is elfoglalták volna széküket. E szakasz eredetét talán abban a hagyományban kell keresni, amely szerint az érsek a püspökségek felállításakor maga is meglátogatta Jütlandot. Az *Ólaf's saga Tryggvasonar en mesta* ugyanezt a jelenetet Brémába helyezi.

²⁷ Canterburyben nem volt Hugbertus érsek Hubert Walter előtt (1160 k.–1205).

Majd így a király: „Miért kínozták meg vagy miféle bűnt követett el?”

Pangbrandr ekkor részletesen elbeszélte Óláfr királynak a mi Urunk szenvedését és a kereszt csodáit. Ezeket hallván a király megvette volna a pajzsot, de Pangbrandr inkább nekiajándékozta. Erre a király a pajzs súlyát adta viszont finom ezüsből, és azt mondta: „Ha valaha is segítségre vagy támogatásra lenne szükséged, keress fel engem, és megfizetek a pajzsért.” Valamivel később Írországból, a Scilly-szigeteken Óláfr király felvette a keresztséget.²⁸

Pangbrandr vásárolt egy gyönyörű ír leányt az ezüstön, de mikor hazatért vele, az ifjú Ottó császár egy követe magának akarta volna a lányt, akit azonban Pangbrandr nem volt hajlandó odaadni.²⁹ Nagy harcos volt a követ, és párbajra hívta ki Pangbrandrt, de a győzelem Pangbrandré lett, és végzett kihívójával. Emiatt nem lehetett tovább maradása Dániában, és felkereste Óláfr Tryggvason királyt, aki nagy örömmel fogadta. Később pappá szentelték, és káplánként szolgálta a királyt a kíséretében.

6.

ÞORGILS-FIA STEFNIR TÉRÍTÉSEIRŐL

Óláfr király odahagyta Írországot, és keletnek ment Hólmgarðrba [Novgorod], onnét meg Norvégiába – amint azt a róla szóló saga is írja –, és az egész népnek hirdette a kereszténységet. Egy Mostr nevű szigeten építtette fel az első templomot. Elrendelte, hogy Pangbrandr énekelje a misét a szigeten, s házat és földet is adott neki. Ő azonban igen szertelen és bőkezű ember volt, és hamar felélte a vagyonát. Ezután szerzett magának egy hajót [*langskip*], és a pogányok között fosztogatott – a pénzt pedig az embereinek adta fizetségül.

Óláfr király Góí kezdetén érkezett Norvégiába.³⁰ Sok izlandi volt vele, az egyiket közülük Stefnirnek hívták.³¹ A király a Norvégiába érkezését követő első nyáron elküldte Stefnirt Izlandra, hogy hirdesse az Isten üzenetét. Mikor Izlandra ért, nem fogadták szívesen az emberek, saját rokonai meg a legkevésbé, mert mindenki pogány volt még ekkor az országban. Bátran ment ő északra és délre is, tanítván

²⁸ A Scilly-szigetek Cornwall partjainál fekszenek. Valószínűleg Oddr Snorrason vezette félre a szerzőt, aki azt írja: „Írországtól nem messze” található a szigetek.

²⁹ Az *Ólaf's saga Tryggvasonar en mestá*hoz hasonlóan a *Kristni saga* tévesen III. Ottó német-római császárnak (ur. 983–1002) tulajdonítja Dánia meghódítását és Kékfogú Haraldr megtérítését. A többi izlandi forrás vagy nem határozza meg, hogy melyik Ottóról van szó, vagy Vörös Ottóról, feltehetőleg II. Ottóról beszélnek, aki valóban vezetett egy hadjáratot a birodalmat megtámadó Haraldr ellen 974-ben.

³⁰ 995. február 10. A Góí egy 30 napos hónap volt a téli félévben, amely február közepétől március közepéig tartott.

³¹ *Stefni Þorgils fia volt, aki Eilífé, aki a Kjalarnesbe való Helgi bjólláé.*

az embereket az igaz hitre, de szavai senkit sem indítottak meg igazán. Látván, hogy így nem jut előre, hozzáfogott a szentélyek [*hof*] és oltárok [*hörgr*] pusztításához, és a bálványok [*skurðgoð*] ledöntéséhez. Erre a pogányok egybegyűjtöttek egy csapatot, és csak kevésen múlt, hogy Kjalarnesbe tudott menekülni Stefnir, ahol rokonainál maradt.

A hajóját – ami a Gufuárós partján állt – a téli áradások és viharos szelek tengerre vetették, amiről a pogányok ezt a verset költötték:

Nú hefr stafnval Stefnis, (straumr ferr of hol knerri), felliveðr af fjalli fjallrænt brotit allan. Heldr getum vér, at valdi, – vesa munu bönd í löndum – (geisar á með ísi), ásríki gný slíkum.	Stefnir sólyom-orrdíszét (ömlik a víz a hajó résein), a rögs hegryől lezúduló rémes idő ripityára törte. Miszerintünk ily viharra – földünkhöz kell legyen kötve – (jeges örvény az ár) az Ászok erején túl semmi se képes. ³²
--	--

Egy kissé összetörten vetült partra a hajó, és Stefnir megjavíttatta a tavasszal.

A nyáron törvénné tették a gyűlésen, hogy a keresztények rokonai – akik közelebb állnak hozzájuk, mint negyed, de távolabb, mint másod unokatestvérek – kötelesek pert indítani ellenük istenkáromlásukért. Azon a nyáron Stefnirt perbe fogták kereszténysége miatt. Saját rokonai indították a pert, mivel a kereszténységet nagy szégyennek tartották akkoriban az egész családra nézve. A Bölcs Ósvifr fiai, Þórólfr és Áskell, Vandráðr és Torráðr perelték be, de Óspakr nem akarta, hogy bármi köze legyen az ügryhöz.

Stefnir ezt mondta: „semmilyen bánalom sem fog érni engem, ha száműznek, de rátok hatalmas szerencsétlenség vár pár éven belül, amiért perbe fogtatok.”³³

Még a nyáron külföldre ment Stefnir, és Óláfr király örömmel fogadta viszont.

7.

ÞANGBRANDR TÉRÍTÉSEIRŐL

Amikor Óláfr királyhoz jutottak Þangbrandr békétlenkedésének hírei, magához hívatta a papot, felrótta neki a vádakát, és azt mondta: rablónak nincs helye a szolgálatában. Þangbrandr arra kérte a királyt, hogy adjon a kezébe valami nehéz feladatot.

„Eltörölheted a vétkeid azzal, ha elmész Izlandra és megkereszteled az országot” – mondta a király.

³² 995. Február 10. A Gói egy 30 napos hónap volt a téli félévben, amely február közepétől március közepéig tartott.

³³ Ósvifr fiai – talán Óspakr kivételével – száműzték Kjartan Ólafsson meggyilkolásáért.

„Ezt a veszélyt vállalnom kell” – felelte az.

A nyáron Izlandra utazott. Álftafjörð északi részén, Selvágárnál kötött ki, Melrakkanestől északra. Mikor az emberek rájöttek, hogy Þangbrandr és emberei keresztények, nem akartak szóba állni velük, de még a rév irányát sem mutatták meg nekik.

Ekkoriban Síðu-Hallr Ában lakott. Fljótsdalrben volt dolga, s mikor onnan hazatért, Þangbrandr felkereste, és elmondta neki, hogy Óláfr király hozzá küldte, ha a keleti fjordoknál kötnének ki, hogy tőle kérjenek útbaigazítást a révhez, és hogy más egyebben is legyen a segítségükre. Hallr Leiruvágrba vitette őket, Álftafjörð déli részére. Ott húzták partra a hajót, amit ma Þangbrandshrófnak neveznek. Hallr a tanyájához szállította rakományukat, és felállított egy sátrat, amiben megszállhattak. Ott énekelte Þangbrandr a misét. Szent Mihály napja előestéjének nonáján nekiláttak Þangbrandrék a lakoma előkészítésének.³⁴

Hallr, aki épp a sátorban volt ekkor, megkérdezte:

„Miért hagytátok most abba a munkát?”

„Holnap van Mihály arkangyal ünnepe” – felelte Þangbrandr.

„Miféle szerzet ő?” – kérdezte Hallr.

„Az ő feladata fogadni a keresztények lelkeit” – válaszolta Þangbrandr.

Ezután sokat beszélt Isten angyalainak dicsőségéről.

„Bizony, hatalmas kell legyen az, akit ily angyalok szolgálnak” – mondta Hallr.

„Isten adománya, hogy ezt megértetted” – mondta Þangbrandr.

Az este Hallr így szólt a családjához: „Holnap ünnepet tartanak Þangbrandrék az istenüknek, és azt kívánom, hogy hasznatos legyen ebből, és ne dolgozzatok holnap, hanem nézzük meg, milyenek a keresztények szokásai.”

Reggel Þangbrandr megtartotta az ünnepet [*tíð*] a sátorban, Hallr pedig háztartásával együtt elment megnézni a szertartást. Hallották a harangok hangját, érezték a tömjén illatát, drága és lila ruhákba öltözött embereket láttak. Megkérdezte Hallr az övéit, hogy milyenek találták a keresztények rítusát, azok meg elismerően beszéltek felőle. A húsvét előtti szombaton keresztelték meg Hallrt egész háztartásával együtt az ottani folyóban, amit azóta Þváltának [Mosó-folyó] hívnak.

A nyáron Þangbrandr ellovagolt a gyűlésbe Hallrral. Amikor Skógahverfibe értek, a pogányok lefizettek egy Galdra-Heðinn nevű embert, hogy szakassza be a földet Þangbrandr alatt. Aznap, mikor Kirkjubærból lovagoltak el – Ásbjörn-fia Surts otthonából, aki Bolond Ketill unokája volt, és akinél mindenkit megkereszteltek –, Þangbrandr lova lezuhant egy szakadékba, ő viszont még idejében leugrott a hátáról, és sértetlenül állt meg a szakadék szélén.³⁵

³⁴ Szeptember 28. délután 3 óra.

³⁵ Bolond Ketill nagyapja, Laposorrú Ketill a Hebridákon vette fel a keresztiséget. A *Landnámabók* szerint a *paparnak* nevezett ír remeték korábban Kirkjubærben is éltek, ahol „pogányok nem lakhattak.”

Sokat megkeresztelt ezen az úton Þangbrandr: Fehér Gizurrt és Hallrt – aki ekkor három éves volt – Haukadalrban, és Skeggi-fia Hjaltit is. Ékesen hirdette Isten ígését Þangbrandr a gyűlésen, és sokan felvették a hitet a déli és északi negyedből. A gyűlés után továbbment a keleti úton Eyjafjörðr felé. Sokakat megkeresztelt Þangbrandslækurben az Øxarfjörðrben és a mývatni Þangbrandspollrban. Skjálfafljótnál tovább azonban nem jutott az eyjafjörðriek hatalma miatt. Ezután a keleti fjordok felé fordult, ahol tanította a hitet, onnan nyugatnak ment tovább a déli úton.

8.

ÞANGBRANDR HÁBORÚSÁGA ÉS KÜLFÖLDI ÚTJA

Mikor Þangbrandr a hitet hirdette Izlandon a népnek, többen rágalmaikkal kezdték illetni. Köztük Szerencsétlen Þorvaldr is, aki a grímsnesi Víkben élt.³⁶ Egy verset költött Þandbrandról, amit elszavalt Úlfrnak, a szkaldnak:³⁷

Yggr bjalfa mun Ulfi
Endils of boð senda,
mér 's við stála stýri
stugglaust, syni Ugga,
at gnýskúta Geitis
goðvarg fyrir argan,
þanns við rögn of rignir,
reki hann, en vér annan.

Þorvald üzen Úlfnak,
üvöltő farkasnak,
páncélos prémesnek,
portyázó társának:
csahol itt egy csikaszk,
csúfolja hitünket,
pusztítsd el, a többit
majd én elpusztítom.³⁸

Úlfr eztválaszolta:

Tekkat sunds þótt sendi
sannreynir boð tanna
hvarfs við hleypiskarfi
Hárbarðs véa fjarðar.
Esat, ráfáka rækir,
röng eru mál á gangi,
sék við meini miklu,
mínligt flugu at gína.

Nem csábít csalétek,
nem csuppan be számba,
kiváló költeményt
hiába is küldesz.
Habok hömpölyögnek,
horgod látom bennük,
tőkehalnak tekintsz
tán, hogy ráakadjam?

³⁶ Szerencsétlen Þorvaldr alkotta meg a *skjálfhenda* [reszketeg] szkaldikus versmértéket, mikor egy kőszirten hajótörést szenvedett. Feltehetőleg a ragadványneve is innen ered.

³⁷ Úlfr Uggason költötte a híres *Húsdrápát*, amely 12 strófában írja le az Óláfr Höskuldsson csarnokát egykor díszítő faragványokat.

³⁸ A 8. fejezetben található verseket Bernáth István fordításában közöljük, melyek eredetileg a *Njáls saga* magyarra ültetett változatában jelentek meg. *Kopasz Grím-fia Egill története – A fölperzselt tanya története*. Ford. Bernáth István. Bp. 1995.

Gyalázkodó verset költött még Þandbrandrról sok más mellett Vetrliði, a szkald. Mikor a nyugati Fljótshlíðba tértek – és a Reykjahólarba való Guðleifr Arason is vele volt –, megtudták, hogy Vetrliði, a szkald éppen tőzeget gyűjt a szolgálival. Elmentek hát Þangbrandék, és levágták ott, ahol volt. Ezt írták Guðleifrfről:

Ryðfjónar gekk reynir
randa suðr á landi
beðs í bænar smiðju
Baldrs sigtolum halda.
Siðreynir lét siðan
snjallr morðhamar gjalla
hauðrs í hattar steðja
hjaldrs Vetrliða skaldi.

Délről jött a délceg,
dühös fegyverekkel,
szúrt szép-szó-mondónak
kardjával mellébe.
Harcos hit kovácsa
kalapáccsal vert rá
a költő Vetrliði feje üllőjére.

Onnan nyugatra mentek Grímsnesbe, majd Hestlækriben rátaláltak Szerencsétlen Porvaldrara, és végeztek vele. Ezután visszafordultak onnét és Hallrral töltötték a második telet, de tavasszal Þangbrandr felszerelte a hajóját.

A nyáron a harcok miatt száműzték Þangbrandrt. Kihajózott, de a szél viszasodorta a borgarfjörðri Hítarába. Azt a helyet ma Þangbrandshrófnak hívják Skipahylrtól lefelé, és a cölöp, amihez a hajóját kötötte, még most is látható az egyik sziklán. Amikor ideértek, az országnegyedben élő férfiak [*heraðsmenn*] úgy határoztak, hogy megtagadnak tőlük mindenféle kereskedést. Þangbrandr Krossaholtba ment, ahol misét énekelt, és keresztet állított fel.

Volt egy Kolr nevű ember, aki Lækjarbugrban lakott. Annyi élme volt, hogy azt se tudta, mihez kezdjen vele. Þangbrandr elment hozzá és venni akart tőle, de az nem akart adni neki. Elvették hát az ételt, és hátrahagyták az árát.

Kolr lement Hítarnesbe, és panaszt tett az ott élő Skeggbjörnnél. Együtt elmentek Þangbrandrhoz, és megkérték, adja vissza, amit ellopott, és fizessen jóvátételt értük, de ezt Þandbrandr egyszerűen megtagadta. A Steinsholt alatti réten küzdöttek meg egymással, és ott lelte halálát Skeggbjörn nyolc másik emberrel. Skeggbjörn sírhalma a mezőn áll, de a többieket Landraughsholtban temették el a rét mellett; a kőhalmok még mindig tisztán láthatók. Þangbrandrnak két embere esett el.

Amikor Fehér Gizurr fülébe jutott az eset, meghívta magához Þangbrandrt, hogy maradjon nála; az meg ott töltötte a harmadik telet. A télen kisodródott Þangbrandr hajója a tengerre Hítarától, erősen megrongálódott, és Kálfalækrtől délre ért partot. Steinunn, szkald-Refr anyja, ezt költötte erről:

Pórr brá Þvinnils dýri
 Þangbrands ór stað löngu,
 hristi blakk ok beysti
 barðs ok laust við jörðu.
 Muna skíð of sæ síðan
 sundfært Atals grundar,
 hregg þvít hart tók leggja,
 hánun kennt, í spánu.

Braut fyr bjöllu gæti,
 bönd ráku val Strandar,
 mögfellandi mellu
 mástalls vísund allan.
 Hlífðit Krístr, þás knefði
 knörr, malmfeta varrar,
 lítt hykk, at goð gætti
 Gylfa hreins at einu.

Papoknak hajóját
 pogány isten törte,
 sziklán verte széjjel
 Pór a kalapáccsal.
 Sirály-föld Bölényét
 sem óvni nem tudta,
 veszélyben vigyázni
 rá Krisztus sem tudott.

Szép harc hajóját
 Pór széthasította,
 szálfáit szétmarta,
 szirtekhez verette.
 Soha az a hajó
 sós vízen már nem jár,
 Pór ereje testét
 törte száz darabra.

Tavasszal Barðaströndbe ment nyugatra Þangbrandr, hogy felkeresse a Bölcs Gestrt. Egy norvég berszerker párbajra hívta ki őt ott, és Þangbrandr elfogadta a kihívást.

„Nem lesz bátorságod kiállni ellenem, ha megtudod, mire vagyok képes. A tűzön mezítláb járok, szablyámba páncél nélkül dőlök, mégsem sért meg egyik sem” – mondta a berszerker.

„Majd az Isten eldönti ezt” – felelte Þangbrandr.

Megáldotta a tüzet, és a kereszt jelével illette a szablyát. A berszerker lába összeégett, mikor a tűzön lépdelt, szablyája átszúrta, mikor beléje dőlt – így lelte halálát. Sok jó ember örült ennek, még ha pogányok voltak is. Gestr aztán néhány barátjával együtt megjelöltette magát a kereszttel.

Nyugatról elmenvé Þangbrandr megjavította a hajóját, amit Járnmeisnek [Vaskosár] nevezett. Délnek hajózott, át a fjordon Höfnbe, ahol kikötött az öbölben, és várta, hogy mikor mehet ki a tengerre. Járnmeishöfðinek hívják azóta is a földet Höfn és Belgsholt között. A nyáron elhajózott, hogy Óláfr királyhoz térhessen Brándheimbe [Trondheim].

9.

HJALTI SZÁMŰZETÉSÉRŐL ÉS KÜLFÖLDI ÚTJÁRÓL

Sok szó esett abban az évben a gyűlésen a hitről, amit Þandbrandr hirdetett. Voltak, akik igen káromolták az Istent, a megkeresztelkedettek viszont a pogány istenek

ellen keltek ki, és így nagy szakadások történtek. Ekkor Skeggi-fia Hjalti ezt a kis verset szavalta el a Törvénykőnél.

Vil ek eigi goð geyja,
grey þykki mér Freyja.

Istenkre csaholni ki gondolna,
de Freyja mintha szuka volna.

A vers miatt Rúnolfr goði, Jörundr goði fia, istenkáromlásért perbe fogta Hjaltit. Inkább erőszakos és hajthatatlan oldalát mutatta a per során, mint az igazságot, mert mindaddig nem tudta megtartani a törvényszéket, amíg az Öxará hídon össze nem hívta, és mindkét hídfőt fegyveresen meg nem védette. Nem volt, ki ismertesse az ügyet, míg Þorbjörn, a Guðdalirba való Þorkell fia, nem csatlakozott a bírósághoz, és össze nem foglalta azt. A bíróság istenkáromlásért részleges száműzésre ítélte Hjaltit.

A nyáron külföldre ment Hjalti a hajóval, amit otthon készített Þjorsárdalrban, és a nyugati Rangán hajózott le a tengerhez. Miközben a tenger felé tartottak, feltűnt egy ember, és a part mentén futott, kezében dárdával és pajzsral.

„Szalmacsutak van a szíved helyén” – mondta neki Hjalti.

Az Hjaltihoz vágta dárdáját, aki viszont pajzsához kapott, és abba fúródott bele a dárda. Erre kiugrottak Hjalti emberei a partra, lefogták és kérdezték, kicsoda volna. Azt mondta, Narfinak hívják, és Runólfr küldte el Hjalti fejéért, amivel kiválthatta volna magát a száműzés alól.

„Jobbat mondok neked” – így Hjalti, „gyere velem külföldre, én majd felmentetek.” Külföldre ment tehát Hjalti, és az ősszel Þrándheimtől északra hajózott, hogy találkozhasson Óláfr, királlyal. Az apósa, Fehér Gizurr szintén akkor ért oda Izlandról.

10.

GIZURR ÉS HJALTI MAGÁRA VESZI A TÉRÍTÉS FELADATÁT

Miután Óláfr király kereszténnyé tette Hálogalandot, az ősszel Niðaróssba [Trondheim] ment. Sok izlandi hajóparancsnok volt ott ekkor. Kjartan, Borsó Óláfr fia, Ásgeir-fia Kálfr és Bolli Þorleiksson bírta az egyik hajót. Halldórr, Erős Guðmundr fia szintén ott volt a hajójával, ahogy Kolbeinn, Þórðr Freysgoði fia, Svertingr, Runólfr goði fia, Hallfreðr Óttarsson és Nefjólfr-fia Þórarinn is. Mindegyikük pogány volt. A város előtt horgonyoztak le, ahonnan délnek akartak volna menni a part mentén, de nem kaptak szelet azelőtt, hogy a király megérkezett volna északról.

Egy szép napon lementek az emberek úszni a partra a városból, és látták a fedélzetről, hogy az egyik ember igencsak kitűnik a többi közül úzás tekintetében. Þorleikr-fia Bolli így szólt a rokonához, Kjartanhoz:

„Miért nem próbálsz ki magad az ellen a derék ember ellen?”

„Nem akarok kikelni ellene” – felelte Kjartan.

„Hát hova lett a versenykedved?” – kérdezte Bolli, és levetette a ruháit.

Kjartan erre felugrott, lehajította magáról a ruhákat, és odaszólt Bollinak, hogy maradjon veszteg. Beugrott a vízbe, odaúszott az emberhez, lenyomta a víz alá, és egy darabig lent tartotta. Miután feljöttek, Kjartan másodjára is lehúzta a vízbe. Harmadjára viszont ellenfele húzta le Kjartant, de olyan sokáig lent tartotta, hogy az majdnem megfulladt. Ezután kiúsztak a partra, és az ember megkérdezte Kartjantól, hogy tudja-e, kivel kelt birokra úszásban. Azt felelte, nem tudja. Erre az ember egy bíbor köpenyt adott neki, mondván, most már tudnia kell, hogy kivel állt ki. Ekkor értette meg Kjartan, hogy ez az ember Óláfr király volt, és illendően megköszönte az ajándékot. A pogányoknak nem tetszett, hogy Kjartan ajándékokat fogad el a királytól.

Szent Mihály napján sokan elmentek az izlandiak közül meghallgatni a misét és megnézni a keresztények szokásait. Amikor visszatértek, megbeszélték, ki mit gondolt róluk. Kjartan elismerően szólt a látottakról, de rajta kívül kevesen voltak még így. A király hamar tudomást szerzett erről, elküldetett Kjartanért, és megkérdezte, nem akarja-e felvenni a keresztiséget. Kjartan erre azt mondta, hogy módjában áll a királynak olyan ajánlatot tenni, amit nem tudna visszautasítani. Mit szeretne hát, kérdezte a király.

„Azt, hogy ne tiszteljenek kevésbé itt, mint amihez Izlandon hozzászóktam, mert meglehet, hogy többé nem térek vissza oda.”

Ebbe a király beleegyezését adta. Megkeresztelték Kjartant, és fehér ruhákban foglalt helyet a király asztalánál.³⁹ Épp ekkor jött meg Izlandról Þangbrandr, a pap; beszámolt az őt ért sérelmekről, és azt mondta: semmi esélye annak, hogy a kereszténység előbbre jusson ott. A királyt olyan méreg fogta el erre, hogy sokakat elfogatott és láncra veretett az izlandiak közül; egyeseket halállal, másokat csonkítással, megint másokat vagyonvesztéssel fenyegetett. Azt mondta, megfizet nekik azért a tiszteletlenségért, amivel atyáik a közeledését fogadták.

Hjalti és Gizurr mindenki nevében azt mondta, a király maga rendelkezett úgy, hogy ne legyen egyetlen olyan korábbi tett se, amit meg ne lehetne bocsátani, ha valaki hajlandó felvenni a keresztiséget. Gizurr rokonságban állt a királlyal: az anyja, Ólöf, Böðvarr hersir leánya volt, aki meg Víkinga-Kári fia; Óláfr király anyja, Ástriðr, pedig Böðvarr bátyjának, Eiríkrnek volt a lánya.⁴⁰

Gizurr bizton állította, hogy a kereszténység előrejutna Izlandon, ha az emberek bölcs szóra hallgathatnának. „Þangbrandr viszont féktelen volt ott is, akárcsak itt. Sokakat megölt, és ezt nehezen vették az emberek egy idegentől.”

³⁹ A keresztiség rítusát követően egy hétig fehér ruhákban jártak a megkeresztelkedettek, kifejezve ezzel újonnan szerzett tisztaságukat, s feltehetőleg e szokás magyarázza a Fehér Krisztus cognoment is.

⁴⁰ Tehát a dédapjuk volt közös.

„Mindenki békét fog lelteni, ha Hjaltival együtt megesküdtek, hogy a kereszténység előrejut Izlandon. De túszként magamnál tartom azokat, akik a legjobb születésűnek tűnnek előttem az izlandiak közül, mindaddig, míg ki nem derül, hogy mi lesz a dologból” – mondta Óláfr király. Majd túszként nevezte meg Kjartan Óláfssont, az Erős Guðmundr-fiát, Halldórrt, Þórðr Freysgoði fiát, Kolbeinnt, Brennu-Flosi testvérét és Runólfr goði fiát, Svertingrt.⁴¹

Amikor Svertingrt említették, valaki ezt mondta: „Nem érdemli meg Svertingr, hogy Hjalti eljárjon a nevében, mikor az apja ok nélkül fogta perbe őt.”

Erre Þangbrandr így felelt: „Gyakran megbizonyosodik, hogy Hjalti jobban bánik másokkal, mint azok övele; és viseld jól gondját, uram, Hjaltinak és Gizurrnek, mert nem ritkán jóval fizetnek a rosszért cserébe.”

Gizurrék beleegyeztek, hogy a király nevében fognak eljárni, miután minden jelenlévő izlandit szabadon engedtek és megkereszteltek. Óláfr király lett Hallfreðr keresztapja, mert az különben nem lett volna hajlandó megkeresztelkedni. A király ezért bajkeverő költőnek nevezte el, és egy kardot adott neki névadó ajándékkul.

Hjaltiek a királlyal maradtak a télen, és Gizurr a király ívócimborájaként a földesuraknál is közelebb ült hozzá az asztalnál. Az izlandi túsok szintén a királynál maradtak, tisztos bánásmódban.

11.

ARRÓL, HOGY MIKÉNT VETTÉK TÖRVÉNYBE A KERESZTÉNYSÉGET

A tavasszal Hjalti és Gizurr felszerelte a hajóját az izlandi úthoz. Többen próbálták eltéríteni Hjaltit e szándékától, de ő mit sem törődött velük. A nyáron Óláfr király elhagyta az országot, mert délre ment Vindlandba, és ekkor küldte el Eiríkr-fia Leifrt is Grönlandra a hitet terjeszteni. Leifr ekkor fedezte fel a jó Vínlandot. Néhány hajótörött emberre is rátalált a tengeren. Ezek miatt Szerencsés Leifrnek nevezték el.⁴²

Gizurr és Hjalti aznap érkezett meg Dyrhólmaóssba, hogy Brennu-Flosi Arnarstakksheiðren keresztül a gyűlésbe lovagolt. Az emberek, akik kieveztek a hajóhoz, elmondtak neki mindent Hjaltiek küldetéséről, és hogy bátyja, Kolbeinn túszul esett; a híreket Brennu-Flosi magával vitte a gyűlésbe.

Még aznap elérték a Vestmanna-szigeteket és Hörgaeynél kikötöttek. Partra vitték a poggyászukat és a fát, amit Óláfr király vágatott egy templom számára, amiről kikötötte, hogy ott kell felépülni, ahol a hajóhidat a partra vetik. Mielőtt

⁴¹ A négy tús az ország egészét szimbolizálja: mindnyájan más-más országnegyedből származtak.

⁴² Az észak-amerikai kontinenst Leifr Eiríksson és csapata fél évezreddel Kolumbusz Kristóf előtt fedezte fel. Erről a *Heimskringlában* (Földkeresség), az *Eiríks saga rauðában* (Vörös Erik sagája) és a *Grænlandinga sagában* (Grönlandiak sagája) olvashatunk.

felállították volna a templomot, sorsot vetettek, hogy az öböl melyik oldalán építsék fel, és a döntés északra esett. Korábban áldozatokat tartottak az ottani pogány oltároknál.

Két éjszakát töltöttek a szigeteken, mielőtt átkeltek volna a szárazföldre. Ezen a napon mentek az emberek a gyűlésbe. Egyetlen lovat sem találtak Rangától keletre, mivel minden házban Runólfr gyűlésbeljei éltek. Ásgautr-fia Skeggi Háfrban álló házáig gyalogoltak. Ő adott nekik lovakat, amikkel eljutottak a gyűlésbe, de a fia, Þorvaldr, aki Hjalti húgának, Koltorfának a férje volt, már korábban elment otthonról. Amikor Laugardalrba értek, meggyőzték Hjaltit, hogy maradjon hátra tizenegy másik emberrel, mivel részleges száműzetésben volt.

Gizurrék addig lovagoltak, míg Vellankatlához nem értek az Ölfusvatn közelében. Itt a gyűlésbe üzentek, hogy minden barátjuk és rokonuk lovagoljon eléjük. Aztán fülükbe jutott, hogy ellenségeik el akarják zárni a gyűlés mezejére vezető utat. Mielőtt ellovagoltak volna Vellankatlából, Hjalti is odaért embereivel, és rokonaik is eljöttek barátaikkal együtt, hogy találkozzanak velük. Az összegyűlt sereg együtt ment a gyűlésbe, onnan meg Ásgrímr Elliða-Grímsson sátrához, aki Gizurr nővérének volt a fia. Erre a pogányok fegyverestől összezsúródtak, és nagyon közel került a dolog ahhoz, hogy harc törjön ki, de voltak, akik meg akarták előzni a bajt, még ha nem is voltak keresztények.

Pormóðrnak hívták a papot, akit a király Hjaltinak és Gizurnak adott. Másnap misét énekelt a nyugati fjordokba való emberek sátrai fölött, a szikla peremén. Innen a Törvényköhöz mentek. Heten miseruhát viseltek. Két kereszt volt náluk, amik most Skarð keleti részén állnak. Az egyik Óláfr király, a másik Skeggi-fia Hjalti magasságát mutatja.

Az egész gyűlés a Törvénykőnél volt. Hjalti az embereivel tömjént füstölt, aminek illatát éppoly erősen lehetett érezni ellenszélben, mint szélirányt. Ezután Hjalti és Gizurr kitűnően közölte ügyüket [*erendi sin*]. A nép csodálattal figyelte beszédüket és ékesszólásukat, szavaikkal pedig oly hatalmas félelem járt, hogy senki sem mert felszólalni elleneik közül. Ekkor viszont az történt, hogy egyik ember a másik után tanúkat nevezett meg, és mindkét oldal, a keresztényeké és pogányoké, a másiktól külön törvényt ismert el magára nézve.

Erre egy ember szaladt fel a sziklához, és azt mondta, Ölfusnál kitört egy vulkán, ami mindjárt ellepi Þóroddr goði házát.

„Nem is csoda, hogy az isteneket felbőszítette az ilyen beszéd” – mondták erre a pogányok.

„És mi bőszítette fel az isteneket akkor, amikor itt lángolt a láva, ahol most mi állunk?” – kérdezte Snorri goði.

Otthagyták mind a Törvénykövet. A keresztények megkérték Síðu-Hallrt, hogy mondja fel a törvényt, amit nekik kell követniük. Hallr félszáz ezüstöt fizetett Þorgeirr goðinak, az akkori törvénymondónak, hogy felmondja mindkét törvényt,

a keresztényt és pogányt, pedig ő még nem volt ekkor megkeresztelve. Mikor az emberek visszatértek a sátraikba, Þorgeirr lefeküdt, és egy köpenyt borított a fejére. Úgy feküdt ott másnap ugyanaddig, egy teljes napon és éjen át.

A pogányok népes gyűlést tartottak eközben, és úgy határoztak, hogy feláldoznak két-két embert minden negyedből, és az istenekhez fohászokdtak, hogy ne hagyják a kereszténységet elterjedni az országban.

Gizurrék is tartottak egy gyűlést a keresztényekkel, és azt mondták, ők is ugyanannyi embert kívánnak feláldozni [*mannblót*], mint a pogányok.

„A pogányok a leghitványabb embereket áldozzák fel, sziklákról és bércekről lökik le őket, mi azonban az emberek erényei szerint válasszunk magunk közül, és tekintsük ezt a mi Urunk Jézus Krisztus győzelmi áldozatának” – mondták.⁴³ „Ezért jobb életet kell éljünk, és óvakodnunk kell, hogy inkább távol tartsuk magunkat a bűntől, mint korábban. Gizurr és én pedig önként lennénk a mi negyedünk győzelmi áldozatai.”

A keleti negyedből a következők álltak elő: Hallr Síðából és Þorleifr, Þorarinn testvére, a Reyðarfjörðrtől északra eső Krossavíkból. Az ő anyjuk Ingileif volt. Þorleifrt Kóvér Ketill perelte be kereszténysége miatt Brodd-Helgi utasítására. Közben viszont olyan rosszra fordult az idő, hogy Ketill örült, mikor Þorleifr házáig elért az este, ahol jó fogadtatásban volt része. Emiatt ejtették a pert.

Északról az Öreg Hlenni és Spak-Böðvarr fia, Þorvarðr ajánlkozott győzelmi áldozatnak, a nyugati negyedből meg Gest Oddleifsson. Más önkéntes nem volt, ami nem tetszett Hjaltieknak. Majd Koðrán-fia Ormr szólalt fel. Gilsbakkiban szállt meg éppen, mivel Hermundr Illugason elvette a lányát, Gunnhildrt:

„Ha Világlátott Þorvaldr, a bátyjám, egy országban élne velem, volna ki jelentkezzen. Így viszont magamat ajánlom, ha arra méltónak találtok.”

Elfogadták, és rögvest megkeresztelték.

Másnap Þorgeirr felkelt, és üzent a sátrakhoz, hogy mindenki jöjjön a Törvényköhöz. Amikor az emberek odaértek, azt mondta, semmi jót sem remélne attól, ha a nép nem egy törvény szerint élne, és arra kérte őket, hogy ne tegyenek így, hiszen abból csak harc és háborúság származna, ami az ország pusztulásához vezetne. Két királyról is beszélt, a dán Dagrról és a norvég Tryggviről.⁴⁴ Hosszú ideje háborúban álltak ezek egymással, mígnem országuk népe megfosztotta őket hatalmuktól, és békét kötöttek egymással az ő akaratuk ellenére. A dolog pedig

⁴³ Többek közt erre a szakaszra hivatkozva próbálták igazolni a halálbüntetések eredendően szakrális karakterét. A sziklákról való lelökés és a gyűléseken tartott emberáldozatok máshol is előkerülnek az óészaki irodalomban, ahogy az idős és függő viszonyban lévők feláldozására is található nyomok az éhínségek idején. Emberáldozatokra valószínűleg csak határhelyzetekben kerülhetett sor, s a gyakorlat nem számított széles körben elterjedtnek.

⁴⁴ A két király más elbeszélésben nem fordul elő, azonosításuk sikertelennek bizonyult.

olyan jól sikerült, hogy néhány éven belül ajándékokat kezdett küldeni egymásnak a két király, és barátságuk életük végéig kitartott.

„Nekem az tűnne a legjobbnak, ha nem engednék a legindulatosabbaknak, hanem közbenjáránk köztük, hogy mindkét fél kapjon valamit, de ugyanaz legyen mindnyájunk törvénye és vallása, mert be fog bizonyosodni: ha megbontjuk a törvényt, a békét bontjuk meg.”

Úgy végezte beszédét Þorgeirr, hogy mindkét fél beleegyezett: bármely törvényt is hirdesse ki, ahhoz fogják tartani magukat. Ő meg ezután kihirdette, hogy Izlandon mindenki keresztelkedjen meg, és egyetlen Istenben higgyen, de a régi törvények legyenek érvényesek a gyermekek kitételére és a lóhúsfogyasztásra vonatkozóan. Jogában áll az embereknek titokban áldozni, ha úgy kívánják, de részleges száműzetés sújtsa azt, aki ellen tanúkat állítanak. Néhány évvel később ezeket a pogány kitételeket is eltörölték. Az északi és déli negyedből mindenkit a laugardalri Reykjalaugban kereszteltek meg a gyűlésből hazafele menet, mert azok nem akartak hideg vízbe merítkezni. Rúnolfr keresztelésekor Hjalti ezt mondta:

„Most megtanítjuk az öreg goðit sőt nyalni.”⁴⁵

Az egész gyűlést megkeresztelték a nyáron, mikor az emberek hazalovagoltak. A legtöbb nyugatit Reykjalaugban, Dél-Reykjardalrban keresztelték meg. Snorri goði a legnagyobb sikert a nyugati fjordokban érte el.

12.

ÍSLEFR ÉS GIZURR PÜSPÖKÖKRŐL

Ezer esztendő telt el a mi Urunk Jézus Krisztus testet öltésétől a nyárig, mikor a kereszténység törvénnyé lett Izlandon. Ugyanezen a nyáron Óláfr király eltűnt a *Hosszú Kígyóról* [*Ormrinn Langi*], délen Svölðr [Svold] mellett, szeptember idusa előtt négy nappal.⁴⁶ Ekkor öt éve volt Norvégia királya. Eiríkr Hákonarson jarl uralkodott utána.

Koðrán-fia Þorvaldr és Stefnir Þorgilsson összeálltak Óláfr király eltűnése után. Együtt beutazták szélteben-hosszában a világot egészen Jeruzsálemig, onnan Miklagarðig [Konstantinápoly], majd a keleti Kænugarðig [Kijev] a Dnyeper mellett.

⁴⁵ A *prima signatiók* és keresztelések részeként a „katekéták” nyelvére sőt tettek – az isteni bölcsesség szimbólumaként.

⁴⁶ Szeptember 10. Korán felröppentek a hírek, miszerint Óláfr király túlélte a csatát, sőt Készületlen Ethelred angol király (ur. 978–1013 és 1014–1016) és Óláfr nővére, Astrid állítólag még ajándékokat is kaptak tőle. A későbbi hagyományok szerint Szíriában vagy Görögországban hunyt el a király szerzetesként. Óláfr király legendás hajója, a *Hosszú Kígyó*, a kor legnagyobb (nagyjából 45 méter hosszú) és legerősebb csatahajója volt a maga 34 evezőpárjával.

Porvaldr Oroszországban halt meg, Pallteskjától [Polack] nem messze. Egy hegyen, Keresztelő Szent János templomában temették el, és szentként beszélnek róla. A Világlátott Brandr ezt mondja:

Hefk þar komit,	Odaértem, hol
es Þorvaldi	Koðrán-fiát,
Koðránssyni	Þorvaldot
Kristr hvíldar lér.	Krisztus nyugosztalja.
Þar es hann grafinn	Ott van eltemetve
í há fjalli	egy magas hegy tetején,
upp í Drafn	fenn Drafnban,
at Jóhanneskirkju.	János templomában.

Stefnir ezután északra ment Dániába. Mikor Dániába ért, ez a strófa ötlött a szájára:

Munkat nefna,	Nevét számra nem veszem,
nær munk stefna:	de érthetővé teszem:
niðrbjúgt es nef	Görbe az orra
á niðingi, -	a gaznak,
þann er Svein konung	ki Svein királyt
sveik ór landi	földjéről kicsalta
ok Tryggva son	és Tryggvi-fiát
á talar dró.	becsapta.

Sigvaldi jarl magát vélte felfedezni a versben, ezért megölette Stefnirt.⁴⁷ Így mondta az Öreg Ari.⁴⁸

Fehér Gizurr Höfðiben lakott mielőtt megépítette skálaholti tanyáját, és odaköltöztette volna háztartását. Minden erejét a kereszténység megerősítésére fordította. Elküldte a fiát, Ísleifr-t délre Szászországba, aki egy Herfrurða [Herford] nevű városban végezte az iskolát.⁴⁹ Mikor visszatért Izlandra, feleségül vette Þorvaldr-lánya Dallát. Gizurr, a haukadalri Merész Teitr és Þorvaldr voltak a fiaik.

Először idegen püspökök tanították a keresztény tanokat itt, mikor azonban a nép felismerte, hogy mily kitűnő klerikus Ísleifr, megkérték, hogy szenteltesse fel magát püspöknek külföldön, ő meg a kedvük szerint tett. Ötven éves volt, amikor

⁴⁷ Sigvaldi a wendlandi Jómsborg jarlja volt. Villásszakállú Sveinn és Óláfr Tryggvason elleni árulását a *Jómsvíkinga saga* beszéli el.

⁴⁸ A Tanult Ari fennmaradt írásaiban ezeknek nincs nyoma, de lehetséges, hogy az *Íslendingabók* első változatában szó esett Stefnir haláláról. Amennyiben a mondat a következő szakaszra vonatkozik, úgy az *Íslendingabók* 9–10. fejezetére kell utaljon, amelyben Ísleifr és Gizurr püspökökről olvashatunk.

⁴⁹ A 789 környékén alapított herfordi kolostor szoros kapcsolatban állt a corveyi apátsággal, ahonnan Ansgar, „észak apostola”, dániai és svéd térítő utakra indult.

püspökké szentelték, IX. Leó pápa idejében. Norvégiában töltötte az ezt követő telet, majd Izlandra ment, és huszonnégy éven át püspökként szolgált. Számos kitűnő embert oktatott és papot szentelt fel, akik közül kettő később püspök lett: Ögmundr-fia szent Jón és Kolr, a víkiek püspöke.

Ísleifr püspök Skálaholtban hunyt el a július nonája előtti harmadik napon, ami vasárnapra esett.⁵⁰ Ekkor huszonnégy éve volt püspök és nyolcvan év telt el Óláfr király eltűnése óta. A Tanult Ari, aki a legtöbbet mondta az itt lértakról, maga is ott volt tizenkét éves korában a temetésén.

Ísleifr püspök halálakor a nép megkérte a fiát, Gizurr, hogy legyen a püspökük. Külföldre hajózott ezért, és két évvel Ísleifr püspök halála után püspökké szentelték, Békés Óláfr norvég király uralkodásának napjaiban, amikor VII. Gergely volt a római pápa.⁵¹ Gizurr a felszentelése utáni telet Dániában töltötte, és a következő nyáron tért vissza Izlandra. Amikor egy éve Izlandon volt, Skeggi-fia Markús lett a törvénytmondó. Skapti mellett ő volt a legbölcsebb izlandi törvénytmondó.

Gizurr püspök olyan kedvelt volt a nép körében, hogy mindenki hajlandó volt a parancsát és előírásait követni.⁵² A püspök népszerűsége, Sæmundr atya meggyőző ereje – aki a legjobb pap volt Izlandon –, a törvénytmondó Markús és a többi törzsfő vezetése által törvénné tétetett, hogy ki-ki számlálja össze és becsülje fel a maga birtokát, legyen az föld vagy ingóság, és tegyen esküt arról, hogy a becslés helytálló, és fizessen tizedet utána. Nagy jele ez annak, mily engedelmes volt a nép ahhoz, aki végbevitte, hogy az egész földet és minden rajta lévő birtokot felmérjenek; és törvénné tették, hogy amíg az ország fennáll, ez maradjon is így.

13.

GIZURR PÜSPÖKSÉGÉRŐL

Gizurr püspök arról is rendelkezett, hogy az izlandi püspöki szék Skálaholtban álljon; a püspökségre ruházta az ottani birtokot, és felékesítette ingósággal és ingatlannal egyaránt.

Amikor úgy találta, hogy a püspökség oly gazdag lett, mint szeretne volna, az egyházmegye több mint negyedét arra adta, hogy két püspökség legyen Izlandon egy helyett, amint az északiak kívánták. Miután összeszámláltatta az izlandi háztulajdonosokat, a számuk a keleti negyedben kerek 840, a déliben 1200, a

⁵⁰ 1080. július 5.

⁵¹ A *Hungrvaka* (Étvágygerjesztő) és *Jóns saga helga* (Szent Jón sagája) szerint Gizurr a felszentelését megelőzően Rómába ment VII. Gergelyhez, mivel Liemar hamburg-brémai érsek ki volt átkozva ekkor. Végül a magdeburgi Hartwig érsek szentelte püspökké Gizurr.

⁵² A püspököt egyes forrásaink szinte az „izlandi aranykor királyaként” festik meg. Ehhez kapcsolódóan ld. Vésteinsson, O., *The christianization of Iceland*. Oxford 2003, 63–67.

nyugatiban 1080, az északiban 1440 volt, és ebbe csak azok tartoztak bele, akik a *þingadó* fizetésére voltak kötelezve. Mikor huszonötödik éve volt püspök Gizurr, Márkus halála miatt Gunnar-fia Úlfheðinn lett a törvénytmondó, utána meg Hrafn-fia Bergþórr vette át a tisztséget. Az első nyáron, mikor ő mondta fel a törvényt, bejelentette, hogy a következő télen a törvényeket le kell írni Haflíði Mászon otthonában Bergþórr és más bölcsek vezetése alatt. És új rendelkezéseket kellett hozzanak a régiek helyébe minden esetben, ha úgy találták jobbnak, ezeket pedig a következő nyáron ki kellett hirdetni, és mindazt meg kellett tartani, amit nem ellenzett a többség. Ekkor írták le a gyilkossági eljárást sok más egyéb mellett a törvényekben, amiket felolvastak a következő nyáron a Bírói testületben [*lögrétta*], és mindenki tetszését elnyerték.

A püspököt negyvenéves korában szentelték fel, és huszonnégy éven át töltötte be a tisztséget, amikor Jón, Ögmundr és Þorgerðr fia, lett felszentelve püspöknek. Þorgerðr Síðu-Hallr-fiának, Egillnek volt a lánya. Jón ekkor ötvennégy éves volt, és az első püspök a hjaltadalri Hólarban.

Gizurr püspök olyan békéssé tette az országot, hogy semmilyen nagyobb összetűzés sem támadt a törzsfők között, és a fegyverviselet majdnem teljesen megszűnt. Ebben az időben a legtöbb magasrangú ember tanult és felszentelt pap volt, mégha törzsfők voltak is, mint Teitr-fia Hallr Haukadalrban és a Tanult Sæmundr, Magnús Þórðarson Reykjaholtban, Jörundr-fia Símon Bærban, Guðmundr Brandsson Hjarðarholtban, a Tanult Ari, Ingimundr Einarsson Hólarban, Þorsteinn-fia Ketill Mörðruvellirben és sokan mások, bár a nevük itt nem került lejegyzésre.⁵³

Gizurr püspök Þorlákrt, Runólfr Þorleiksson fiát tette meg püspöknek még a maga életében. Þorlákr ekkor harminckét éves volt. Gizurr püspök Skálaholtban hunyt el, püspökségének harminchatodik évében. Ez harminc éjjel Þorlákr püspök felszentelését követően történt, a hét harmadik napján, öt nappal június kalendája előtt.⁵⁴ Paszkál pápa ebben az évben hunyt el, amint Kirjalax [Alexius], a görögök királya, Baldvin [Baldwin], Jeruzsálem királya, Arnaldus [Arnulf], Jeruzsálem patriarchája és Philippús [Fülöp], a svédek királya. Izlandot kétszáznegyven éve lakták ekkor, ennek első felét pogányságban, másodikat kereszténységben, ezeregyszáz és tizennyolc évvel a mi Urunk Jézus Krisztus testet öltése után.

⁵³ Számos izlandi törzsfő felszentelt papként működött, amíg Eiríkr Ívarsson niðaróssi érsek 1190-ben be nem tiltotta a szokást.

⁵⁴ 1118. május 28.

14.

A TÖRZSFŐKRŐL

Gizurr püspök halálának évében súlyos éhínség tört ki Izlandon. Oly erős vihar támadt a csendes-harang [*dymbildagar*] napjaiban, hogy az ország északi felén több templomban nem lehetett megtartani az ünnepet.⁵⁵ Nagypénteken egy kereskedőhajó vetült partra az Eyjafjöll alatt, amit a szél felkapott, a levegőben felfordult, és fejjel lefelé zuhant a földre. Huszonhét evezőpad volt rajta. Húsvét első napján csak kevesen tudtak eljutni az ünnepre áldozni, és volt, aki odakint lelte halállát.

Egy másik vihar is lecsapott a Gizurr halálát követő nyáron, mikor az emberek a gyűlésbe tartottak. Ebben elpusztult a þingvelliri templom, amihez a fát még Haraldr Sigurðarson király vágatta ki.⁵⁶ Azon a nyáron harmincöt hajó jött ki ide, és közülük sok a partnak csapódott, néhányuk meg a tengeren tört össze az emberek alatt. Mindössze nyolc maradt meg, azokat is belevéve, amik már korábban itt voltak, és egy sem ért partot Mihály-napja előtt. Sok férfi volt köztük [a fedélzeteken], ezért súlyos éhínség tört ki itt.

Gizurr püspök halálakor a legnagyobb törzsfők voltak Izlandon: Hafliði Másson északon és Ásbjörn Arnórsson fiai Skagafjörðrben; Hallr-fia Þorgeirr és Ketill Þorsteinsson, a pap. Keleten Gizurr Einarsson, Þorgils-fia Sigmundur – aki ebben az évben lelte halálát egy római zarándoklaton. Délen Teitr-fia Hallr és Skúli Egilsson. Nyugaton Hrein-fia Styrmir, Egill-fia Halldórr, Oddr-fia Þorgils, Gils-fia Þórðr, Vatsfjörðrben meg Þórðr Þorvaldsson.

Egy évvel Gizurr püspök halálát követően gyilkolták meg Þorsteinn Hallvarðsson, aki kitűnő ember volt. A következő évben sokan mentek a gyűlésbe. Oly rengeteg élet veszett el abban az évben, hogy a Tanult Sæmundr atya azt mondta: legalább annyian hunytak el betegségben, mint ahányan megjelentek a gyűlésen.

A bíróságokon nagy tömeg gyűlt össze a nyáron. Ekkor sebesítette meg Oddr-fia Þorgils Hafliði Másson. Az ügyben nem volt bírói döntés. Þorgilst számúzték a sértés miatt, és kitaszítottként Izlandon maradt a télen. A fegyverviselés annyira visszaszorult ekkoriban, hogy összesen csak egy páncélsisak volt a gyűlésen, s majd minden háztulajdonos, aki Izlandon volt akkor, a gyűlésbe lovagolt.

Tavasszal, három évvel Gizurr püspök halálát követően hunyt el a hóleri Jón püspök május kalendája előtt kilenc nappal.⁵⁷ Ezen a nyáron Hafliði Másson 1440 férfival lovagolt a gyűlésbe, Oddr-fia Þorgils meg 840 emberrel. Arra az egyezségre

⁵⁵ *Dymbildagarnak* nevezték a húsvét előtti három napot. A név a Nagyhéten használatos fa harangnyelvre utal.

⁵⁶ III. Zordszavú vagy Keménykezű Haraldknt is ismert norvég király (ur. 1047–1066), az utolsó Angliába vezetett viking hadjárat vezetőinek egyike, aki az 1066. szeptember 25-én tartott Stamford Bridge-i csatában vesztette életét.

⁵⁷ 1121. április 23.

jutottak, hogy Þorgils teljes kártérítést fizet Hafliðinek, aki egyedüli döntőbíró volt az ügyben. Hatvanszor száz hatröfös-*eyrir* értékű árut ítelt magának, amit aranyban, finomított ezüstben vagy megfelelő ingóságban kellett kifizetni.⁵⁸ Maga Hafliði kellett felbecsülje azokat, vagy azok, akiket erre ő maga jelölt ki.

A nyáron megválasztották a Möðruvellirbe való Ketill Þorsteinsont Jón püspök helyébe, aki még a nyáron külföldre utazott.⁵⁹ A Fázós Rögnvald jarl-t öt éjjel Mária ünnepének első napja után ölték meg, Óláfr Tryggvason király pedig a Mária ünnep második napja utáni napon harcolt a *Hosszú Kígyón*.⁶⁰

⁵⁸ Egy *eyrir* (plur. *aurar*) gyapjú háziszóttos eredetileg annyi szövetet jelentett, amennyi megfelelt egy *eyrir* ezüstnek. A szövetmérték a rőf (*öln*, plur. *alnr*) volt, amely nagyjából egy felnőtt férfi alkarját jelentette, annak könyökétől az ujjhegyekig. A mérték idővel törvényben meghatározott egység (*lögeyrir*) lett: hat rőf hosszú, két rőf széles és meghatározott minőségű szövet adott ki egy *eyrir* szőttet. Mikor bőségében voltak az ezüstnek, de híjában a kényelemnek, egy hatröfös-*eyrir* ruhaanyagért egy *eyrir* ezüstöt kaphattak, később azonban ez az arány változott. Jochens, J., *Women in old Norse society*. Ithaca 1996, 149. Történetünk korában 8 hatröfös-*eyrir* adott ki egy *eyrir* ezüstöt, s a szokásban lévő tizenkettes alapú számrendszer miatt a száz valójában 120-at jelentett. Hafliði tehát rettenetes árat szabott ki kártérítésként az öt ért sérelemért: 7200 hatröfös-*eyrir*-nek megfelelő árut, ami 900 *eyrir* ezüstnek vagy 360 tehén árának felelt meg. A későbbi dán, norvég, svéd, izlandi „öre” váltópérez neve az *eyrir* szóból eredt.

⁵⁹ *Hafliði Másson első felesége Þuríð volt, Sturla-fia Þórðr leánya, a fiúkat Þórðrnek hívták. Ó Solvört, Ásgrím Þórhallsson leányát vette nőül, a fiúkat Ívarrnak hívták. Később Hafliði Rannveiget vette el, a haukadalri Teitr lányát. Az ő lányukat Sigríðrnek hívák, akit Þórðr Vatsfjörðrben vett feleségül. A fiaik Þórðr és Páll voltak. Hafliði és Rannveig második lányát Valgerðrnek hívták; Ingimundr, a pap – Illugi és Oddný fia, aki Þorkell Gellison lánya volt –, vette feleségül. A fiúk Illugi volt, aki akkor fulladt meg, mikor meszet szállított a kötemplomhoz, amit Breiðabólstaðrban akart építeni Vestrhópban.*

⁶⁰ A jarlról az *Orkneyinga sagában* (*Orkneyiak sagája*) olvashatunk. 1127–1129 közt a szigetek társuralkodója volt, 1158/59-ben mártírhalált halt, majd nem sokkal később szentté avatták. Mária ünnepének első napja a Nagyboldogasszony ünnepe (augusztus 15.), a második a Keresztelő Szent Jánoséval együtt tartott születéséé (Szeptember 8.). Ez a mondat a 12. fejezetben megadott időpontnál egy nappal későbbre teszi Óláfr halálát, és valószínűleg tévedésből másolták a saga szövegéhez.

DISPUTA
